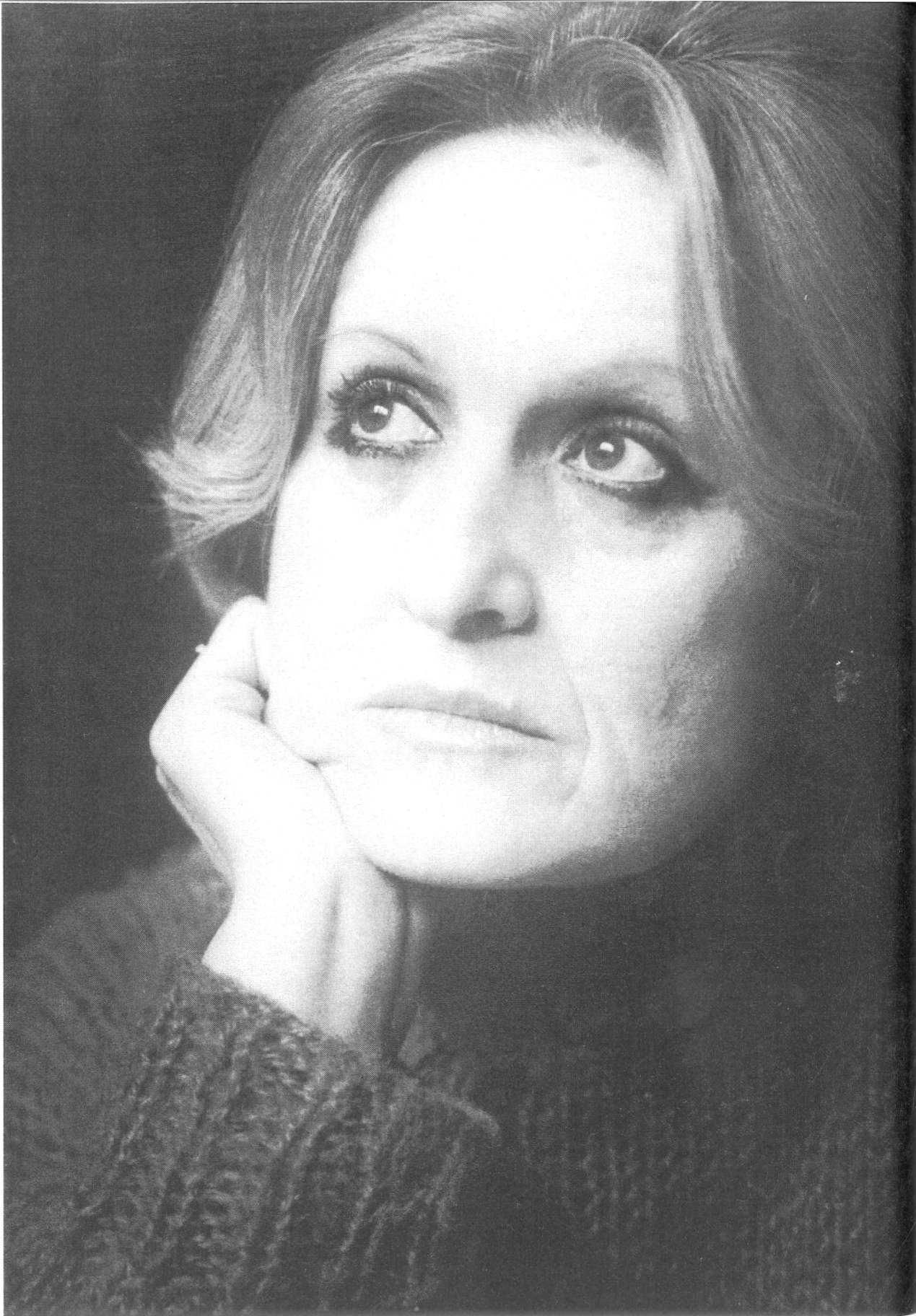

Portret

NADA SUBOTIĆ, glumica

Umijeće transformacije života ili hrabrost stalne mijene

Nives Madunić Barišić

Život, taj nemilosrdni trener s netom pokrenutom štopericom. Koliko će sve trajati? Kada će vrijeme biti zaustavljeno? Trajanje završeno? I gdje li se sve može trajati i kako? Različite životne priče, mnogo toga prešućenoga, mnogo toga izfriziranoga, tako volimo glumiti nekog drugog sebe. A što je s onima koji uvijek glume nekoga drugoga?

Profesionalni glumci pretvarači ničega u ništa ili čarobnjaci koji zlatnim prahom razgrću tamne oblake jednoličnosti i uznose život kroz paralelne svjetove u bolji i ljepši sat našeg trajanja?

Pedeset godina, možda čitav nečiji život. Pedeset godina, možda tek dio radnoga vijeka. Jer glumac si, kaže glumica Nada Subotić, od kada prvi puta staneš na pozornicu pa sve dok posljednji puta s nje ne siđeš, a to s godinama nema nikakve veze. Ipak obilježavamo, brojimo i divimo se još jednoj pedesetgodišnjici. S *Ljepoticom* iz *Leenanea* Irca Martina McDonagha Nada Subotić obilježila je u proljeće ove godine svojih pedeset glumačkih godina. Obilježila ih

je na Iskon sceni *Male scene*, dostojno, lijepo, nadahnuo i kreativno, s puno žara i puno umijeća igrajući zločestu Mag Folan. U Dramskom kazalištu Gavella od tih pedeset profesionalno je provela punih trideset i sedam godina. Ovih dana sjetili su je se i kolege iz Društva dramskih umjetnika dodjeljujući joj Nagradu za svekoliko umjetničko djelovanje. Kako je to zapravo nagrada za životno djelo, nadam se da nitko ne misli da je Nada Subotić sa svojim djelom gotova. Žena koja je još toliko puna energije i ideja svakako nije završila ni sa čim.

A Mag Folan je starica od 70 godina, posesivna majka koja je vezala uza se jednu od svojih kćeri i hineći bolest i senilnost, osigurava pažnju, osigurava društvo, brigu, osigurava vlastitu kožu od moguće propasti u samoći. Mag Folan nije, čini mi se, ni najmanje Nada Subotić, ali je zato Nada Subotić punih devedeset minuta stopostotna Mag Folan. Starci i djeca imaju istu drskost i neposrednost, lukavost i spretnost u manipuliranju drugima. Ispred vaših

širom otvorenih ulaznih vrata zastat će i bez srama zuriti u razjapljenu unutrašnjost vaše intime samo kakvo dijete ili starac. Drugim dobima je neugodno. Djeca i starci postoje za sebe i radi sebe. A stvarno si star tek kada podjetinjiš. Mag Folan je podjetinjila. Ona je zločesta. Ne i zla. Razlika? Da, jer se boji kazne kao dijete koje je zločesto... Nada Subotić je postala zločesta starica Mag Folan, ogrnula se čarobnim teatarskim šalom, izgovorila magične teatarske riječi i po, koji ono put - sto i neki ili još više, po tko zna koji put začarala publiku svojom glumom.

Oni poput mene koji gotovo pola toga njenoga glumačkoga vijeka nisu niti postojali pod kapom nebeskom, a kamoli je gledali u teatru, mogu samo pitati...

Više od četiri sata trajao je samo jedan od naših razgovora o teatru, životu, glumi, obitelji, suzama i smijehu, ženama, nama ...

Portret glumice i žene Nade Subotić rađao se predamnom iz rečenice u rečenicu, geste u gestu, tišine, pogleda, vezujući se na pročitano, sakupljeno u novinskim zapisima i zametnutim kartotekama kazališta sve do rijetkih uloga koje sam i sama na kraju vidjela.

Puno je tuge u očima te žene i puno snage u očima te glumice... Život i gluma dodirnuli su se davno 1948. godine i otada do sada traju pod njenom kožom kao vatra koja istovremeno i grije i pali...

Svaka rijeka ima svoj izvor

Nada Subotić je rođena 11. listopada 1931. godine u Bošnjacima (Slavonija). Kao četverogodišnjakinja već je naveliko recitirala pjesmice, a prvu je, navodno naučila već s dvije godine. Prije nastupa uvijek bi zahtijevala da je mama Viktorija (svi su je zvali Vita) i tata Marko posjednu na stol ili da stoji na stolcu. Pažnja i poza bile su joj važne od malena. Već za obiteljskog fotografiranja pozira kao prava mala milostiva. Tata je bio općinski bilježnik (mama je bila kućanica) i zato su se često selili. Do svoje osamnaeste godine živjela je u raznim mjestima Slavonije i Srijema. U to vrijeme za okolinu su bili zanimljiva tročlana obitelj s različitim prezimenima. Njezini su roditelji prije zajedničkoga života iskusili bračne brodolome pa nosi mamino djevojačko prezime jer ni

rastave ni građanskoga braka nije bilo u zakonu države. To prezime zadržava i nakon udaje za književnika Juru Kaštelana s kojim ima kći Ladu, dramsku spisateljicu i prevoditeljicu.

1944. godine moje djetinjstvo prekida gubitak doma, a uskoro i oca. 1945. godine sama s mamom napuštam izbjeglički smještaj u Zagrebu i nalazimo utočište kod bake i rodbine u maminom rodnom selu Nijemcima (ne sluteći da će ti moji Slavonci 1991. godine kao prognanici zakucati na naša vrata u Zagrebu). Traumatični događaji u mojoj obitelji u najosjetljivijoj dobi odrastanja zauvijek su me obilježili. "Kako je teško biti star a tako mlad", kaže Tin Ujević. I uvijek sam tu pjesmu govorila kao neku moju ispovijest. (Možda sam zato i sve one uloge zrelih i starih žena i kao mlada osoba znala odglumiti uvjerljivo.) Prekinuto školovanje moja je mama htjela da nastavim. Jedina imovina je bila nekoliko jutara zemlje maminog miraza jer to nitko nije mogao uništiti. Ta naša dobra slavonska zemlja! Otišle smo u Vinkovce, iznajmile malen sobičak i ja sam upisala četvrti razred gimnazije. Hrabra i dobra moja mama sve je učinila da postanem netko i nešto. I prije sam bila dobra učenica a onda sam postala još bolja. Profesori su me isticali kako lijepo čitam i prozu i poeziju. Tako sam bila izabrana da u školskoj priredbi odglumim ulogu majke. Glumac iz tada postojećeg gradskog kazališta bio je redatelj. Bila je to 1947. i komad je valjda bio primjeren tom vremenu. Majka ima dva sina. Jedan je partizan, a jedan ustaša. I ona ubija sina ustašu. (Stravična priča za školsku priredbu!) Sjećam se kako sam bila izbezumljena držeći u ruci veliki revolver sa sijedom perikom i nacrtanim borama na licu. Skoro sam se i ja srušila nakon pucnja jer sam ga prvi put čula tek na izvedbi. I tako se otkrio moj glumački talent.

U Vinkovcima je profesionalno gradsko kazalište osnovano 1945. godine (1951. je zatvoreno), a 1949. godine ovo je kazalište pod vodstvom redatelja, glumca i direktora Vojina Dubajića imalo devet profesionalnih glumaca, scenografa i tri scenska radnika. Tijekom sedam godina od 1945. do 1951. premijerno je izvedeno čak 24 naslova među kojima djela

Zerbinette u predstavi *Scapinove splethe* Molièrea, Gradsko kazalište Vinkovci, 1949.

Držića, Cankara, Dončevića, Feldmana, Gervaisa, Goldonia i Molièrea. Nada Subotić je glumila Ninu u Cankarjevom *Kralju Betajnovu* 1948. Partnerica joj je bila Mira Župancić. Kao Zerbinette u Molièreovim *Scapinovima* nastupa 1949. godine.

Ti moji Vinkovci u koje sam došla s 15 godina i mnogih nesreća, sva ta neimaština nekako su pomogli da na površinu izbije taj moj glumački talent, a odlazak u kazalište značio je za mene mogućnost da se još više dokažem, ali i da zaradim nešto. Tko zna, da sam odrasla u nekoj normalnoj građanskoj obitelji, u sigurnosti doma možda bi taj moj talent ostao zapreten, možda se ne bi razotkrio. Meni se čini da je sva ta naša obiteljska nesreća jednostavno uvjetovala da se ja u tim Vinkovcima poželim pokazati drugačijom, istaći, i to me je na neki način opredijelilo. Kako sam došla u vinkovačko kazalište, to je bilo to i do danas sve je za mene samo uloga, kazalište. Mislim da je to ono najiskrenije - kada znaš da bez toga ne možeš, a da li je to dobro ili ne, to više nije važno jer ti jednostavno ne možeš ništa drugo.

I tako sam počela glumiti u tom vinkovačkom kazalištu, stekla sigurnost i samopouzdanje, a da me sve to nije ni najmanje opterećivalo. I dalje sam bila odlična učenica. Morala sam od škole dobiti dozvolu za rad u kazalištu da mogu ostati navečer duže jer u ono doba to srednjoškolci nisu smjeli. Kazalište je tada bilo jedan moj drugi život koji me je zaokupio tako da sam odlučila krenuti na prijemni ispit na

Akademiju i prije nego što sam maturirala. Jedina Akademija je bila u Beogradu. Ja sam mislila - idem probati. I bez da je moja mama znala, predala sam papire za prijemni. Kako je tada bila samo ta beogradska Akademija, iz svih republika je došlo enormno puno ljudi i prijemni je trajao danima. Mene su pismeno obavijestili koji ću dan doći. Ja sam išla samo probati bez opterećenja, bila sam sigurna da neću proći jer nisam još bila ni maturirala. Ali su me, bogme, primili. I tako sam otišla u Beograd. Izgubljena u tuđem gradu, tuđem jeziku, bez sredstava moram priznati da sam se užasno uplašila kao i moja jadna mama koja je ostala u Vinkovcima. Vijest da se u Zagrebu otvorila Akademija bila je spas. Zagreb je bio moj grad u kojem sam već jednom boravila kao izbjeglica i u kom je živjelo mnogo moji rodaka i prijatelja. I nakon dva mjeseca boravka na beogradskoj Akademiji ispisujem se i odlazim u tek osnovanu zagrebačku Akademiju pod umjetničkim vodstvom dr. Branka Gavella. Gavella je okupio plejadu profesora: Klaić, Škarić, Kombol, Ivanisević, Marinković, Slavko Batušić - jedna savršena ekipa, vrhunski stručnjaci. Mislila sam da će prelazak biti bez problema. Dr. Gavella je već imao izabranu klasu glumaca. Bili su to: Boris Buzančić, Tonko Lonza, Antun Vrdoljak, Sanda Fideršeg, Mato Ergović, Ante Vican, Emil Glad, Vesna Smiljanić, Jozo Puljizević i drugi. Dr. Gavella je pristao da me sasluša i procijeni bi li me i on izabrao da sam bila na prijemnom. Morala sam odglumiti sve što sam i u Beogradu spremila za prijemni ispit i ne samo pred njim nego i pred svim studentima. Bio je to moj najsudbonosniji ispit. Primio me. U Zagreb, gdje mi se događalo sve najljepše i najtužnije. Sada su već u njemu i grobovi mojih najbližih. Moje mame i Jure, a i moj će biti jednog dana.

Moć transformacije je osnova glumačkoga umijeća

Kada je dr. Gavella 1953. osnovao Zagrebačko dramsko kazalište (današnje DK Gavella) osim nekih starijih glumaca koji su prešli iz HNK u to novoosnovano kazalište, Gavella je povukao i nas s Akademije. Tako je Zagrebačko dramsko kazalište zapravo bilo

pravo rasadište prvih profesionalnih, akademski obrazovanih glumaca koji su potom odlazili i u druga kazališta. Kako smo u tome kazalištu svi bili podjednakih godina, prilično mladi, a igrali smo zahtjevan repertoar, moralo se događati da se od mladoga glumca zahtijeva da odigra ulogu koja je znatno udaljena od njegovih stvarnih godina. Tako sam i ja 1959. godine zaigrala staricu od 80 godina u predstavi *Zatvorene sobe* Grahama Greena. Partneri su mi bili Nela Eržišnik i Viktor Bek koje je tada imao 71 godinu a u predstavi je glumio moga mladeg brata. Ja sam imala 28 godina, ali sam uspjela odglumiti staricu. Nikada neću zaboraviti Gavellu kada mi je rekao: "Znaš mala, ja stvarno ne znam kak ćeš ti to, ja ti to ne znam ali mislim da ti to budeš. Bumo probali..."

Ja sam nekako relativno brzo pronašla način da to odglumim. Uzor mi je bila jedna baka koju sam poznavala, pa sam onda iz imitacije, ali i iz sebe našla taj pravi izraz. Kasnije su mi govorili da me se ne može prepoznati, da sam toliko uvjerljiva.

Radost je kratko trajala jer je predstava iz ideoloških razloga ubrzo skinuta s repertoara. Kritičari su ocijenili da je katolička i opasna!

Teresa Brown u predstavi *Zatvorene sobe* G. Greena, partnerica joj je Nela Eržišnik, DK Gavella, 1959.

"Iznenadenje predstave je međutim mlada glumica Nada Subotić u ulozi stare gospođice Terese Browne. I ovoga puta Gavella je pokazao, kako se u mladnoj umjetničkoj fizionomiji pronalaze latentne sposobnosti posve iznenađujućih raspona. Ova Subotićkina kreacija, izvedena zapanjujućom tehničkom zrelošću igre, koja joj je omogućila savršenu metamorfozu u simpatični lik dobre, senilne starice, afirmirala ju je nedvojbeno kao snažnu i vrijednu glumačku individualnost." (Nenad Turkalj)

Ako si glumica ti moraš znati igrati i mamu i baku bez obzira što možda imaš samo dvadesetak godina. Hoću reći da je umjetnost transformacije prava glumačka umjetnost. Glumac ne mora pokazati osobnu iskaznicu s datumom rođenja niti mora igrati samo ulogu primjerenu njegovim stvarnim godinama. Glumac mora znati igrati i znatno starije od sebe, mora se moći transformirati... Važno je samo da ti ljudi vjeruju. Mislim da od toga ne treba praviti neko čudo. To bi trebalo biti nekako apsolutno prirodno da jednostavno znaš biti i stariji i mladi, prostitutka, dobra ili loša mama, biti sve što u životu nisi. Važno je samo da ti ljudi povjeruju. Često sam glumila starije od sebe, ali bilo mi se dogodilo i da mi daju uloge koje ipak nisu bile primjerene mojim godinama. Tako sam s 23 godine kod Škiljana zaigrala Klitemnestru u *Žrtvi na grobu*. Mislim da sam bila premlada za tu ulogu. Isto tako mislim da smo i Šovagović i ja dobili prerano uloge u Strindbergovom *Mrtvačkom plesu*. To je bračni par koji je u braku 25 godina, a mi smo bili klinici. S 31 godinom se ta uloga ne igra, nigdje u svijetu, ali mi smo bili mladi teatar i sve smo htjeli igrati. Čak su rekli da smo odlični.

Istovremeno, to nikada neću zaboraviti, bio mi je došao Joakim Marušić moleći me da za televiziju igram neku staru gospođu. Partner mi je trebao biti Kutijaro koji je tada već bio pravi stari gospodin. Toliko su već svi bili navikli da ja glumim starije od sebe, da je Marušić posve zaboravio da ima na raspolaganju za tu ulogu Viku Podgorsku. Kada sam ga upozorila na to i rekla mu neka zove nju jer ona neće morati kao ja glumiti s maskom, a sjajna je glumica, on se sav zbunio. Bio je valjda zaboravio na nju. Ona je odigrala savršeno tu ulogu. Bože kako je to bila jedinstvena glumica! Veličanstvena!

Alice u predstavi *Mrtvački ples* A. Strindberga, partner na slici Fabijan Šovagović DK Gavella, 1965.

“Čitava uloga Alice (u Strindbergovom *Mrtvačkom plesu* op. pr.) čini se poput upornog i jednako beznaalnog pokušaja da se zadanoj tragičnosti umakne. A istodobno, do sladostrašća je potvrđena želja da se u njoj prebiva, da se prihvati i proživi kao možda jedini mogući način i življenja i glumljenja. Jer, Alice više od ijednog Nadinog ključnog lika djeluje, ona uporno, mržnjom, ljubavlju, paničnom strepnjom pokušava naći izlaz iz pat-rasporeda u koji je postavljena, ali ono što mi je Nadinu kreaciju činilo tako posebnom, pridavajući joj dimenziju preko uobičajenih socijalnih ili psihoanalitičkih dimenzija, bila je baš ta trajno, negdje u njoj, u njezinoj osobi, u njezinoj scenskoj pojavi nazočna beznadnost, kompletna beznadnost svih pokušaja, svih pokreta. I svjest o beznadnosti.” (Petar Selem)

Nakon završene treće godine Akademije potpisujem prvi angažman u novo osnovanom Zagrebačkom dramskom kazalištu u Frankopanskoj ulici 1953. godine i ostajem sve do 1990. godine kada odlazim u mirovinu. Nakon diplome 1954. godine zaigrala sam naslovnu ulogu u *Robinji* Hanibala Lucića na Dubrovačkim ljetnim igrama u režiji svog učitelja i redatelja dr. Branka Gavella. Mislim da bih i danas bez mnogo razmišljanja mogla izgovoriti sve svoje velike monologe. Bio je to moj stvarno “veliki” početak te mi se toliko urezao u sjećanje i pamćenje: dr. Gavella je napravio čudesnu predstavu ispred

kneževog dvora, pravi spektakl (i Lado je otplesao Lindo). Smatrao je da moramo biti ponosni na svoju književnu baštinu i da su Dubrovačke ljetne igre pravo mjesto gdje ćemo svijetu pokazati što imamo, svjetovnu dramu i prije Shakespearea i Molièrea. A kritika nas je pokopala. Dr. Gavellu je malo tko istinski razumio i slijedio a za hrvatsko glumište on je izniman i najveći. Imala sam sreću što sam svoj nauk provela pod njegovom strogom i brižnom rukom. Neizmjereno mu hvala za sve!

Valcer fatamorgane

Ne mogu reći na koji način točno koristim stvaran život u kreiranju uloga. Mislim da u tome i leži bit glumačkoga talenta. Ja promatram svijet oko sebe i upijam sve njegove zanimljivosti, ali to rade i drugi ljudi. Mnogi od njih su vrsni imitatori, ali svejedno nisu glumci. Kako se to točno u glumi događa, kako teče taj proces ugradnje iskustava iz stvarnoga života u neku ulogu, a da to ne bude puka imitacija, to ne znam, to ide nekako spontano, to je valjda glumački talent.

Poštanska marka s motivom iz predstave *Robinja*, Dubrovačke ljetne igre 1955. godine

Robinja u istoimenoj predstavi Hanibala Lucića, režija Branko Gavella, uz Nadu Subotić na slici su Mato Grković i Tonko Lonza.

“(...) te izvanredne glumačke kreacije Nade Subotić u ulozi Velike Rahele. Ta doista velika glumica trijumfira čitavom predstavom: njena markantna prostitutka, velikodušna, vitalna i superiorna, nije napravljen lik, on ne potiče ni iz literature ni iz uličnog folklor, već postoji i živi svojom autentičnom, izvornom snagom. Velika Rahela se ne ustručava biti “prosta” i zato u njenoj vulgarnosti uvijek ima dostojanstva.” (Marija Grgičević)

Evo recimo, kada dobijem ulogu prvo iščitavam komad i tu ulogu promatram kao dio cjeline. U tome trenutku ta uloga nije nešto moje, ja tek naslućujem kako bih ja to radila. Svaka uloga ovisi o mnogo stvari - ne samo o tome kako je ona napisana, nego i o partneru kojega imaš, o redatelju koji ima neku svoju viziju svega, (on je čak ima prvi jer on je izabrao komad, napravio podjelu i stavio tebe u tu podjelu bez da te je pitao možeš li ti to)...

Eto, glumac naprosto i ne smije ništa unaprijed misliti o nekoj ulozi i unaprijed htjeti nešto po svaku cijenu jer sve je u predstavi vezano jedno uz drugo i ja tu neku svoju viziju moram u prvome trenutku izbrisati jer se tek moram naći s redateljem, partnerima i svi zajedno moramo doći do rješenja, do predstave u cjelini. Kazalište nije soliranje, to je jedno zajedništvo i to zajedništvo je istovremeno i bolno i prekrasno... Bolno je zato što svoje želje ne možeš sam realizirati - moraš uvijek biti dio nečega, zavisiti o nekome, ali kada se iz toga prisilnoga zajedništva rode iste želje i iste namjere, iste emocije, onda je to sjajno.

Mi nikada ne znamo kako će predstava na kraju uspjeti. Koji puta se svi odlično razumijemo i odlično radimo, a predstava naiđe na zid kod publike, na hladan prijem i ne uspije, a ponekad svi nekako pomalo sumnjamo u projekt, sve nam nekako ne ide glatko, a predstava najedanput bude veliki hit...

Zbog toga smo svi u kazalištu sa svakom novom predstavom na svojevrsnome početku, uvijek krećemo od nule kao da ništa nije prije bilo. To je jedna zapravo bezgranično tragična profesija, i te tragike moramo odmah biti svjesni, svi koji ulaze u tu profesiju moraju toga biti svjesni.

Gluma je nešto neuhvatljivo, nešto što ne traje,

Velika Rahela u predstavi *Živjeti kao svinje* J. Ardena, partner na slici je Zvonimir Ferencić, DK Gavella, 1960.

što ne postoji, što je ovoga trenutka i nikada više, zato je to meni najbolje i najljepše, ali i najtužnije... Vesna Parun je to nazvala “Valcer fatamorgane” i mi smo stvarno u nekom nepostojanju, u nekoj fatamorgani, pojavimo se tu večer i već nas nema...

“Gluma je kao i magija, uprizemljenje, čeprkanje po otpacima bitka, ukoliko sama osobnost glumčeva ne zrači inteligencijom dovoljno fluidnom za suočenje sa suštinom vizije, što nije iscrpljena prostorom riječi i zadataka u koordinatama glume.

(...) Nada Subotić nikada ne “glumi” rečenicu. Njena gluma teče negdje podalje, uvijek budno prislonjena uz govor, ali i odvojena od njega, po vlastitoj u biće riječi uronjenoj putanji. Ona glumom ne prati tu riječ niti riječju svraća pozornost na glumu. Ta se oba medija u njenoj interpretaciji uzajamno podjednako gube i traže, nalazeći se u krajnjim amplitudama - ondje gdje riječ stiže do neuhvatljivog, a gluma do fizički nemogućeg.

(...) Nada Subotić glumi samo ono što nije napisano. Ono što je napisano ona govori. Glas, kao i kuća, ima vrata i predvorje. Sumorne podrum, zavojita stepeništa. Nada Subotić umije obojiti staze svoga glasa maštom i melankolijom; umočiti ih u pelin, prekriti najtajnijim pepelom godina.

Ta glumica ne daje da nam išta promakne, ni najtananja ni misli, ni najlepršaviji ton melodije.” (Vesna Parun)

Slikari ili književnici ostavljaju iza sebe svoja djela, kada ih završe više ih ne mogu mijenjati. Kako sam ja provela svoj život s književnikom, znam kolika je to odgovornost. Jure je imao takvu strašnu tremu kada je objavljivao knjigu, da je to bilo teško gledati. Nikada nije bio siguran da li je to što je napisao zaista dobro. Sve ono što nije ušlo u neku knjigu, on je jednostavno uništio, spalio. Ja nikada nisam imala tremu pred premijeru... Meni je premijera bila rasterećenje, a ne opterećenje kao njemu tiskanje knjige. Njegovo djelo je objavljivanjem odlazilo zauvijek od njega, postajalo svojina drugih. Uloga u kazalištu se mijenja iz večeri u večer... kako predstava traje ti možeš svaku večer nanovo kreirati, popravljati, graditi, brusiti, dotjerivati... Imala sam tu sreću da sam masu uloga igrala jako dugo: Madonu (*Mirisi, zlato i tamjan*, Teatar ITD) 20 godina, Stažu

Madona u predstavi *Mirisi, zlato i tamjan*, S. Novaka i B. Violaća, partner na slici Izet Hajdarhodžić, Teatar ITD, 1974.

(*Sokol ga nije volio*, DK Gavella) preko 200 predstava, nekih 4-5 godina, pa Pitoua (*Sara i vrisak languste*, Teatar ITD) 4 godine i svaki puta sam mogla s drugom publikom drukčije igrati. To je ono što je lijepo u kazalištu - nama nikada nije dosadno igrati istu predstavu jer svake večeri igraš pred nekom novom publikom...

Ja bih tragičnost glumačke umjetnosti nazvala nekakvom veselom tragičnošću jer unatoč toj prolaznosti ipak imamo stalno priliku ponovno se provjeravati iz večeri u večer godinama i godinama...

Tragično osjećanje glume

“Najveći umjetnici najčešće nisu svjesni svoje posebnosti, štoviše, često su skeptični, nerijetko drhtavo nesigurni u hodu egzistencijalnih vibracija prije ili poslije pozornice. (...) Nada Subotić jedanput čak zapisuje “Često sam bila ogorčena, dotučena, gotovo izgubljena, Ovo je jedna strašna profesija, ubitačna, iscrpljujuća. Često drugi vam upravljaju. Mi smo da se slikovito izrazim, kao roba u izlogu.”

(Mira Muhoberac)

Moja mama Vita je bila neškolorovana, neakademski obrazovana osoba, završila je pučku školu, ali je sigurno bila ponosna na mene. Međutim ona je jednako tako i znala koliko sam ja često bila užasno nesretna zbog toga kazališta. Znam da mi je jednom i moja kćer rekla kako se sjeća koliko sam puta plakala radi kazališta. Uvijek sam sve proživljavala užasno emotivno, a valjda ne bih ni bila glumica da nisam emotivac. I tako je moja mama više patila sa mnom nego što se veselila, jer kome mogu reći da mi je teško nego toj svojoj mami. Jure sve to nije uzimao baš tako ozbiljno, često je mislio da to nije vrijedno tolikog uzrujavanja, a ja sam u tome trenutku mislila da se ruši kuća...

Od svih mojih uloga, moja je mama najviše voljela ulogu Staže iz *Sokola* Fabijana Šovagovića. To je žena iz toga našega slavonskoga podneblja, bila joj je jako bliska. Tu je predstavu jedinu gledala nekoliko puta. Sjećam se, kada je već bila na svome odlasku, već pomalo i bez svijesti, dok sam ja sjedila uz njen krevet ona mi je rekla - "Ajde, idi, odmori se, sigurno imaš *Sokola*..." U to vrijeme *Sokola* više i nismo igrali, ali u njenoj glavi je bilo to da ja imam navečer predstavu i da se moram ići odmoriti. Zadnju moju ulogu koju je gledala 1986. godine (1987. je umrla) bila je *Sarah i vrisak languste* kada sam ja izabrala da igram mušku ulogu, Pitoua, starog tajnika Sarah Bernhard. Na premijeru sam pozvala mamu koja je došla sa svojim prijateljicama (uvijek su bile mlade od nje jer nije baš voljela stare, a nije joj baš bilo ni drago kada sam stalno igrala te nekakve stare žene, jer ja sam naravno za nju kao majku bila najljepša, pa je više voljela kada sam na sceni izgledala lijepo...). Kada sam je drugi dan pitala što kaže na Pitoua posve me iznenadio njen odgovor.

"Da znaš, reći ću ti" i prvi puta meni moja mama opali kritiku. Veli ona meni: "Nemoj ti to nikada više raditi."

"A što mama" pitam ja nju "pa svi kažu da ja to odlično igram, svi se zabavljaju i ja se zabavljam."

"Ja nisam rodila muško" veli ona meni. I Jure se smijao poslije tom njezinom komentaru. Da, što sam ja tu od sebe napravila, to je grozno, jedva me mogla gledati.

Eto, to je jedina negativna kritika koju sam dobila za tu ulogu, sve ostale su bile briljantne. Dobila sam sve moguće nagrade i sva moguća priznanja, ali od moje mame sam dobila prvu i jedinu apsolutno negativnu, strašno negativnu kritiku.

I, eto, nisam to više nikada uradila. Igram samo žene. A danas kao i u mladosti starice. Super, zar ne?

Možda je ipak najveći kompliment za ulogu Pitoua priča o pokojnom Marijanu Matkoviću i njegovoj supruzi koji su na premijeri sjedili u prvom redu. Oboje su vrlo dobro i privatno poznavali Nadu Subotić. Došli su na predstavu, a gospođa Matković

Staža u predstavi *Sokol ga nije volio* F. Šovagovića, partner na slici Fabijan Šovagović, DK Gavella, 1982.

Tajnik Pitou u predstavi *Sarah i vrisak langouste*, Murrell/Wilsona, partnerica na slici Neva Rošić, Teatar ITD, 1984.

nije znala ništa o komadu. Na pola predstave u jednom trenutku šapnula je suprugu: "Marijane, nisi li ti meni rekao da i Nada igra. Nevu poznajem, ovog muškarca baš ne znam, jel' to neki novi? Kada će se Nada pojaviti?"

Kada sam čula tu priču, onda sam znala: aha dobro, uspjelo je, uspio je moj naum da mi povjeruju.

Što mi je bilo najteže kod te uloge? Pa... Da sam zaista to, da sam taj spol... to mi je bilo najteže postići kod Pitoua. Kada sam profesoru Habuneku predložila taj francuski bulevarski komad o odnosu Sarah Bernhard i njezina tajnika Pitoua, on je bio siguran da ja želim glumiti Sarah. Tek kada je shvatio da sam ja izabrala da igram mušku ulogu ostao je zapanjen, ali je istovremeno bio i oduševljen idejom te je odmah odlučio režirati komad. Kad sam počela raditi na ulozi umalo sam odustala jer sam pomislila da to ipak neće ići. Naime, ja nisam htjela glumiti muškaraca, ja sam htjela biti muškarac. Nisam željela niti da on ispadne feminiziran, da postane pomalo homoseksualac, nego da bude uvjerljiv kao muškarac, zaljubljen u Sarah Bernhard. Kada sam otkrila da samo glumim muškaraca i da se to vidi u svakom mome pokretu, gesti, grimasi uplašila sam se da će to biti jedna jako loša karikatura, a to nikako nisam htjela. Međutim, s vremenom sam konačno uspjela povjerovati da mi svi u sebi imamo ponešto i od muškarca i od žene, da je taj spol zapravo nešto sporedno, mi smo prvo ljudi, a ako želimo možemo iz

sebe izvući karakteristike i jednog i drugog spola. Zato nije trebalo praviti puno nego sve nekako pomalo. Bilo je dovoljno da na sceni jednostavno jesam muškarac, ne da ga glumim. Kada sam u tome uspjela, dostigla sam i tu vjerodostojnost koja je ljude tako oduševila. Predstava je bila hit četiri godine. Na kraju publici nije bilo važno jesam li ja žena ili stvarno muškarac, oni su vjerovali da gledaju muškarca posve jednako kao što u *Mirisima* nikome nije bilo važno imam li ja u onome krevetu 43 godine, 53 ili stvarno 90 godina i zato je masa njih doživljavala šok na kraju predstave kada bih ja onako pomalo glumački paradno istrčala iz toga kreveta, svukla onu staračku kopicu s glave pa se poklonila - svi su ostajali zapanjeni vidjevši me mladu jer su me tijekom trosatne predstave doživljavali kao staricu...

Za vrlo malo uloga mogu sigurno reći da sam ih dobro napravila, a za puno njih bih uvijek mogla naći da je moglo biti i bolje. Mislim da sam odigrala u kazalištu oko sto uloga, a sve ono van kazališta, pa radio, film, tv, recitali... Ali od svega toga ima samo nekoliko trenutka koji su doista vrijedni. Ipak glumac mora i puno griješiti i stalno igrati da bi se ti trenuci mogli dogoditi. A to je ono što ja stalno govorim - glumac se ne postaje za par godina. Glumac tijekom čitavog svog glumačkog života uči, razvija se, ja i dan danas mogu od nove uloge nešto naučiti. I uvijek sam na početku i dokazivanju i provjeravanju...

"(...) prisutnost stogodišnje Madone, koja svojim senilnim govorenjem drži junake ove predstave u šahu, koja vezuje čitav taj svijet sveopćega rasula da se ne raspadne, tako da je njen krevet, okrenut leđimice publici, čitavo vrijeme u prvom planu, da se stalno čuje njen glas, da se osjeti njeno micanje u krevetu, da se pokatkad vidi dio njene glave pokrivene kopicom ili njene ruke što se u panici batrgaju.

(...) te Nade Subotić u ulozi Madone (koja je izvanrednim glasovnim modulacijama uspjela tako ostvariti lik ishlapjele starice da nam je on premda nevidljiv, čitavo vrijeme bio prisutan pred očima.)" (Dalibor Foretić)

Kada je Mani Gotovac odlučila skinuti s repertoara Teatra ITD predstavu *Mirisi, zlato i tamjan* bila je zapravo tek preuzela vođenje toga teatra. Prvo nam je omogućila da obilježimo dvadesetu godišnjicu izvedbe te predstave a kako je baš tada Izet Hajdarhodžić odustao od predstave, na njegovo je mjesto uskočio, sjajno, Ivica Vidović. Sve smo uvježbali, onda smo organizirali proslavu obljetnice. Međutim, nakon slavlja s Ivicom smo odigrali samo dvije predstave i premda smo svi mislili da predstava može ići dalje, najedanput ju je Mani Gotovac skinula s repertoara. To je interesantan komad, toliko naš, toliko je pratio promjene koje su se događale u našem društvu da je i dalje mogao biti na svoj način dobar i aktualan, to je jednostavno bila zanimljiva predstava. Mislim da se ta predstava nije još trebala ugasiti. Osobito ne na taj način - nasilnim skidanjem s repertoara. Ne znam zašto svaki novi upravitelj misli da prije njega nije bilo ništa i poslije njega neće biti ništa, i da samo s njim sve počinje i završava. A svi mi činimo jedan lanac koji se nadovezuje, i to ne samo u kazalištu nego u svemu

jer ni od koga svijet ne počinje osim možda od Adama i Eve koji su izgnani iz raja i to nam se cijeli život osvećuje pa smo zato svi takvi više manje nikakvi i zločesti.

Ne postoje velike i male uloge

Ja sam zapravo zahvalna što nisam bila glumica isključivo velikih uloga (takvih glumica ima) ja sam uvijek od početka bila svrstana u one koje mogu i samo stajati na sceni s tri rečenice i igrati velike uloge od početka do kraja predstave. Uvijek sam smatrala da je i jedno i drugo normalno i prirodno. Jedino me smetalo kada sam imala pet rečenica u predstavi u kojoj je glavni glumac bio jako loš. E onda mi je bilo tragično zbog toga što taj netko nije savršen, ja sam željela da on bude savršen da bih ja znala zašto ja tih pet rečenica govorim u toj predstavi. Kada vidiš podjelu pomisliš da sam bar ja ovo dobila - no, tako je, kako je, pomiri se, pusti i budi

Mara Beneša u predstavi *Suton I. Vojnovića*, partnerica na slici Helena Buljan, Dubrovačke ljetne igre, 1979.

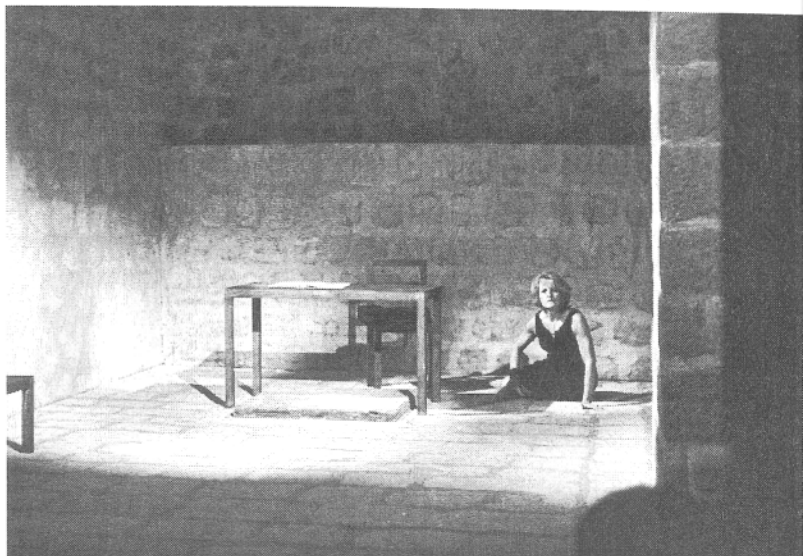
zadovoljna s onim što si dobila, a onom drugom pomozu da bude odličan jer ćeš onda i ti sudjelovati u nečem dobrom.

Ja nikada nisam rekla da neću biti u predstavi kao što su neke moje kolegice znale reći "Ja neću njoj statirati", misleći pri tome na neku manju ulogu koja im je ponuđena. Ja sam rekla zašto ne. Nije tome tako zato što sam ja neka naročito dobra osoba nego zato što je to naprosto tako i gotovo, ne može drukčije. Ja mislim da je za glumca, kao i za pijanista, strašno važno vježbanje, važno je biti, pa makar i u gledalištu i ne vjerujem onom glumcu koji misli da može nakon pauza od svoje velike uloge pa do druge velike uloge ništa ne raditi, niti druge gledati, niti prihvaćati manje uloge. Ja to ne mogu vjerovati. Danas idem na sve predstave, idem na Akademiju, idem i u Exit i divim se tim najmlađim glumcima koliko su oni sposobni, do koje mjere su sposobni, ja mislim da mi nismo bili, samo što smo imali vremena, i nama su dali mogućnost da smijemo i griješiti, što se njima ne dozvoljava. Oni odmah moraju biti savršeni i stalno moraju biti savršeni, stalno novi dolaze, njih puno ima, a kazališta skoro isto kao onda kada sam ja bila na početku. Za nama je tada bila jagma. A ovi sada - ima ih pet dobrih istovremeno, a samo jedno mjesto ili nema ni jedno... mislim da je njima vrlo, vrlo teško... Čak ako i ne glumim, gledajući druge, ja na taj način vježbam i produljujem svoj vlastiti glumački vijek.

"(...) uloge Nade Subotić golim životnim izrazom stvaraju arhetip glumačkog poziva, glumišnosti i glumstvenosti bez patetike, bez dodavanja, izgrađen od živog kamena, obavijen disanjem zemlje, uvišeglašen zvukom kamena, obvijen disanjem zemlje, uvišeglašen zvukom voda od izvora u središtu do osluškivanja morskoga vala u duši bitka i ozarenosti Suncem iz unutarnjosti ljudskosti i spoja s prirodnim elementima i kulturnim urbanizmom pozornice vječne životne ogoljenosti..."

(Mira Muhoberac)

Ja nikada nisam voljela biti s redateljima koji smatraju da glumac nema što misliti nego treba raditi što mu se kaže ili zada. Mene je dr. Gavella naučio da smo svi mi zajedno suradnici na predstavi...

Monodrama Milana Grgića *Prividenja*, Dubrovnik, 1970.

Što znači ona je teška? Možda si ti meni još teži? Uostalom, mi smo se našli zajedno, moramo se nekako naći i dogovoriti se što je tu napisano i što mi tu hoćemo. Ja neću samo otklimati glavom i tu svoju ulogu naučiti na pamet i napraviti ulogu onako kako bi to netko htio da ja odglumim. Mene to uopće ne zanima i tu je uvijek bio taj moj otpor - da meni netko dode i kaže kako ću ja glumiti. To kako ću ja glumiti to je moj posao i to meni ne može nitko reći. Zato je najljepše ovo kad sam spomenula Gavellu kada smo radili Greena i kada sam s 28 godina morala odglumiti staricu od 80. On je rekao "Ja ne znam kak ti to buš..." Ma, on je onda bio redatelj koji je iza sebe imao, ne znam, 50 godina iskustva, a ipak je rekao da ne zna, rekao mi je - To ti buš sama... A neki redatelji misle da sve znaju... Kada sam kod Habuneka došla glumiti mušku ulogu, on meni nije došao reći kako ću ja to odglumiti, zajedno smo tražili način. Ja sam uvijek gledala probe, mene je kompletan taj sadržaj zanimao, ali nikada me nije zanimalo biti redatelj. Dobro sam se snalazila s onim redateljima koji su imali u mene povjerenja i koji su smatrali da ja znam što radim, onima kojima nije bilo važno tko je predložio koje rješenje u predstavi. Mi smo o svemu razgovarali, a to kako ću ja to... Ja bih redatelju nudila rješenja jer ja imam puno toga u svojoj glumačkoj torbi, ja to mogu i ovako i onako, vidjet ću kako partner diše, što najbolje odgovara cjelini predstave... Već na početku proba znam tekst pa se onda posvećujem ulozi. Moram biti u istom

nivou s redateljem, a ne da on sve zna a ja ništa. A najgluplje mi je kad on kaže da je nešto njegov aranžman. Ako ja dobro igram, ako ja znam što radi moj partner, onda meni redatelj ne mora reći sada ćeš poći tri koraka lijevo, pa ćeš sjesti, pa se onda počesi i stavi ruku u džep. Ja bih ga onog trenutka zadavila... Ili kada mi kaže "Sad ću ti ja pokazati kako ćeš ti to odglumiti." I onda on meni glumi, on meni glumi kako ja trebam glumiti... A kad mu ja onda kažem (a ja uvijek kažem što mislim): "Čuj, kada bih ja to tako glumila kao ti, to bi bilo strašno, nezamislivo strašno" - e, onda on meni veli "Pa ja nisam glumac!" Pa kad nisi glumac što mi onda pokazuješ kako da glumim. A takvih redatelja nažalost ima puno... Ja sam se odlično slagala s Kostom Spaićem, s Magellijem, s dr. Gavellom, Radojevićem, Habunekom, ja vam imam seriju takvih

Winnie, u predstavi *O, divni dani* S. Becketta, partner na slici Ratko Buljan, Teatar ITD, 1978.

velikana, s Violićem gdje je masu glumaca reklo da je s njim teško raditi, meni je bilo sjajno jer smo se uvijek našli, on je uvijek imao povjerenja u mene... Moja je ideja bila da se u *Mirisima* ne vidim. Ja tri sata ležim u krevetu. (Za tu sam ulogu dobila Nazorovu nagradu.) To mi je najteža uloga jer glumac glumi i okom i pokretom, mora imati dodir sa publikom, vidjeti tu njezinu reakciju. Ja sam ovdje bila svedena samo na glas. I u toplome krevetu je teško

održati koncentraciju. Zato sam cijelo vrijeme bila jako napeta.

I na kraju, ako je nekim redateljima i bilo teško sa mnom, moram priznati da ni meni nije bilo lako s takvim redateljima a rezultati su bili uvijek bolji kada smo bili zajedno kreativni. Mi smo uvijek zajedno jer redatelj je ogledalo, on je naš prvi gledatelj i mi njemu glumimo...

I taj naš "brak" ima i potresa i svada i suza ali sve mora ujedinjavati ljubav i zajedništvo u ostvarenju predstave.

"Osobno, gledajući i najbriljantnije uloge Nade Subotić, od tragično i dramatski intoniranih bisera glumačke umjetnosti Gospode Ane i Gospode Mare u Vojnovićevoj *Dubrovačkoj trilogiji* na Dubrovačkim ljetnim igrama, sa stavom i govorom prave dostojanstvene i trepeće Dubrovkinje, otočke stogodišnje Madone u itedeovskim *Mirisima*, *zlatu i tamjanu*, s u hrvatskom glumištu nikad viđenim igranjem u krevetnom zaslonu, leđima okrenuta publici, bez lica, samo jednom rukom i glasom žene desetljećima mlade od sebe, gledanja slavonske šovagovićevske Staže s teretom usuda ubadanjem trepeće biti života... do nepogrješiva govorenja stihova na čakavskom, kajkavskom, štokavskom izvirućega iz dodira transcendentalnoga pjesnikova nadahnuća i osluškivanja bila svijeta te slutnje publike... uvijek mi se čini da iznimna scenska i životna snaga velike hrvatske glumice izvire iz činjenice što se u Nadi Subotić skriva šarm neobične vedrine i veselosti, što u Nadi Subotić ipak čuči jedan duhovit, veseo i pun humora farabut, mangup, zafrkant stalno željan igre sa svijetom lucidnosti i željene pravednosti. Jesam li barem malo - malešno u pravu?"

(Mira Muhoberac)

Beckett je bio baš moj izbor. Radila sam s redateljicom Rankom Mesarić. U tome je tekstu sve zadano, ona je kao redateljica bila taj moj idealni gledatelj, korektor. Ja sam bila zaljubljena u taj tekst, u svu tragičnost toga života, u taj optimizam koji je u komadu, u tu jednostavnost priče koja traje... Taj tekst je jako zahtjevan za glumca i nije nikakva egzibicija jer tu si u službi jedne fenomenalne literature, ali zato nisi ti umanjen. Ja sam u

tome našla sebe... To je bio moj izbor, čak sam i jedan dio scenografije sama platila jer nitko za to nije bio zainteresiran, nitko to nije htio postaviti, ali mi smo eto izgurali i odigrali. Kritika baš i nije bila zadovoljna.

A meni je ta uloga bila za moju dušu...

“Za predstavu *Oh, divni dani* s protagonisticom Nadom Subotić moglo bi se reći da je ljekovita poput nekog magijskog rituala. To je samospaljivanje putnika na svršetku začarane putanje, pohod umornih slonova dolini smrti. Meditacija u kojoj se prestaje komunicirati sa svojim građanskim “ja”, razotkrivši mehanizam zamke. Ta Winnie, mada u zamci, nije više njezin zarobljenik. Ona pomno prati razaranja privida i čuti blaženstvo u podudarnosti poriva da pjeva pjesmicu i zvuka koji prati zgasnuće dana. Sklad nestanka volje, trijumf nad nepovratnim. Nada Subotić, unatoč melodiji starinskog valcera, ne podsjeća na habsburšku princezu prispjelu na smotru svojih gardista u pješčane dune Podunavlja. Prije bi se reklo da je to baladeskno jasna Lorelei - ovdje andeo pustinja, a ne Rajne - što zlatnim češljem raspliće vlasi.”

(Vesna Parun)

Da li je glumac ikada slobodan ili barem oslobođen

Jure je u Parizu bio dvije godine, u ono vrijeme kada se počeo igrati Ionesco, Beckett.

1957. i 58. godine on je bio lektor na Sorbonni. Tamo je imao potrebu nešto napisati za kazalište. Tako je tamo i počeo pisati *Pijesak i pjenu*. Meni je slao dio po dio s riječima : “Evo to pišem tebi i želim da ta Djevojka u drami budeš ti, da ti to igraš...” Bilo je drugačije nego što se onda pisalo, bilo je puno, puno ispred svoga vremena. Bila je to drama ispunjena fantazijom, tragičnošću, liričnošću, sve zajedno vrlo neobično i toliko različito od socrealističkoga teatra koji je u ono vrijeme još bio prisutan kod nas. Kada ju je završio, rekao mi je da mi je poklanja, samo da želi da ja igram Djevojku. Ja sam mu rekla da ću tekst prosljediti jednom redatelju neka on prvo pročita, pa ako to krene onda će njegov izbor

Majka u predstavi *Adagio* L. Kaštelan, partneri na slici Biserka Ipša, Vjenceslav Kapural i Vlasta Knezović, DK Gavella, 1984.

biti glumica, a mi nećemo reći javno našu želju. On je na to pristao. Prvi redatelj kojemu sam ponudila taj tekst rekao mi je da je to nešto sasvim neobično i da on to ne bi znao napraviti. Potom sam otišla Kostu Spaiću, tada mladom redatelju, ali vrlo zainteresiranom za sve novo. On je, naravno, u tome vidio sve mogućnosti. Podjela je međutim, izašla bez mene. Ja sam se nadala, ali uloga je dana Miji Oremović, Arlekin je bio Fabijan Šovagović. Mia je

Recital poezije Jure Kaštelana, Dubrovnik na Bokaru. 5. kolovoza 1983.

onda bila zvijezda u kazalištu. Kosta je dobio Nagradu grada Zagreba za režiju, a Jure je dobio najgore moguće kritike za taj komad, da je to bezveze, da je redatelj napravio čudo od nemuštog teksta. Jure nikada više nije pisao za kazalište.

Mnogo godina kasnije kada mi je Lada dala pročitati njenu dramu *Adagio* pomislila sam kako je uloga Vesne naprosto napisana za mene. I Boško Viočić, redatelj s kojim sam i prije već dobro i puno surađivala, ostvario mi je želju. Ali tremu na premijeri kao mama i kao glumica neću nikada zaboraviti. Naravno da mi je i taj aplauz najdraži. Poslije je Lada dramu adaptirala kao tv-film. I u toj filmskoj verziji odigrala sam istu ulogu. Za razliku od kazališne ova je uloga ostala zapisana i podložna je provjeri u nekom budućem vremenu.

Neku noć sam sanjala da stojim na sceni i ne znam tekst i onda sam se sjetila da u džepu imam papir, ali kada sam ga izvadila shvatim da gledam u njega ali ne znam ni pročitati što piše. Stojim tako na sceni i gledam u publiku posve nijema. Probudila sam se sva znojna. Danas, u ovim godinama, u mirovini, molim vas lijepo, pa zar ja nemam nešto drugo sanjati nego to.

A to je glumcu najgore što mu se može dogoditi - da zaboravi tekst i zanijemi pred publikom.

Tadijanović je imao jednu od svojih promocija, a ja sam bila u gledalištu i kada je on završio s govorom izvukao me je onako nespremnu iz publike na scenu da izgovorim njegovu pjesmu *Moja baka blagosilje žito*. Milijun puta sam govorila tu pjesmu,

Otvorenje Dubrovačkih ljetnih igara 1984., generacijski kolege Špiro Guberina, Tonko Lonza, Neva Rošić, Milka Podrug Kokotović i Nada Subotić

ali taj puta dogodio mi se zaborav. Počnem ja tako prva dva stiha:

“Moja baka blagosilje žita/ Tiha nedjelja, sunce...” i stanem. Jednostavno stanem, publika gleda u mene, a ja zaboravila kako dalje. I što sam drugo mogla nego priznati. Kažem ja njima: “Znate što? Ja ću se vama sada nakloniti pa ću onda početi ispočetka.” Naravno nastao je opći smijeh i aplauz, a ja sam počela ispočetka i onda sam izgovorila sve u najboljem redu... A što je to bilo? Kakav je to nastao kuršlus? To su te najgore glumačke more.

Voljela sam poeziju i to je bila moja ljubav prije nego sam proglumila i to je ostalo do današnjeg dana. Jako puno stihova znam i imam u glavi. To je jedan moj osobni izbor, moja antologija hrvatske poezije. Ja sam uvijek birala one pjesme koje bih da sam pjesnik željela moći napisati. Tako je nastajao taj moj vrlo osoban izbor. Uz to, govorenje poezije stvara jedan poseban odnos s publikom. Neki ljudi teško čitaju poeziju, ali vole slušati glumca kad je govori... Uvijek sam se željela baviti nečim gdje nisi tako ovisan o drugima, pa sam zato i imala te moje recitale koje sam mogla sama organizirati, spremiti, u nekoj tišini bez ljudi...

A kao glumac ti se zapravo stalno bojiš, i paradoksalno moraš biti ludo hrabar jer drukčije ne možeš stati na scenu... Onaj koji se nije u stanju nositi s tim, ne može biti glumac. Uza sav talent, uza sve što hoće ako nema taj jedan bezobrazluk... Ti jednostavno moraš biti siguran da će te ljudi voljeti i prihvatiti kada se pojaviš na sceni. Znadete li vi što je to kada stalno moraš animirati ljude, tjerati ih da te vole? A na sceni se osjeća kada te u publici prihvaćaju ili ne. Mi obično kažemo da je večeras bila divna publika ili večeras je bila grozna. Iz svih nešto struji na nas kao i iz nas na vas i nekada se dogodi čudo, a nekada rampa, željezna. A glumac uvijek mora ostati do kraja, mora izdržati do kraja, dok gledatelj uvijek može izaći s predstave...

‘Što je teatar? Što je gluma’ Možda Winnie to zna. Treba se opredijeliti za rizik onda kada ti glas tvoj to kaže. Uzmak je nemoguć. Teatar je traženje najnemogućijeg puta. Život - izrugivač neće se nikada pomiriti s tim da je najintegralnija njegova čestica

IZVORI

napaćena misao. I ona će uvijek to biti. Sve drugo je uzaludna borba. Ja sam na strani Winnie i nikakva svinjska dlaka ne može me natjerati da joj se smijem. Nada Subotić to i ne pokušava. Drama raste bez prekida, raste i žed. Biti žedan znači biti živ. Winnie je dobila svoju filozofsku bitku: obris drugog ušao je, nestajući bestraga, u njezino vidno polje. Trud se isplatio. Glumac, okrilaćen, kao da je uistinu 'usisan prema gore'. Gledalac - slušalac kao suza čist i bestjelesan. Suton zaustavljen."

(Vesna Parun)

1. *Nada Subotić, građa za portret glumice*, sastavio Igor Mrduljaš, Glumište Međunarodnog slavističkog centra SR Hrvatske, sezona IV, svezak 6, Zagreb/ Dubrovnik, 1984.
2. Vesna Parun, "Valcer fatamorgane", Studio, 23. VI. 1979, Zagreb
3. Petar Selem, "Tragično osjećanje glume", "Scena", 2-3/1974, Novi Sad
4. Mira Muhoberac, "Ljudi nazbilj - Nada Subotić", "Hrvatsko slovo", 7. ožujka 2000, Zagreb
5. "S Nadom Subotić razgovara Andrea Zlatar", u: *Portret umjetnika u drami*, I., uredio Borben Vladović, Hrvatski radio, Zagreb, 1995.
6. Dalibor Foretić, "Gorak okus beznada", "Vjesnik", 25. siječnja 1974, Zagreb